

ARGHEZI-BEMUTATÓ

Szombat igazán nem mondhatók a kolozsvári Állami Magyar Színház Irodalmi Színpadának április 8-ai, vasárnap délelőtti Arghezi-bemutatójáról, mint hogy — az Űzenetbe írt kedvesen ironikus szabdokozás ellenére — Tudor Arghezi mégis ott volt a Diák Művelődési Ház emelvényén. És közel ezer hallgató két órán át önfeléd odaadással követte a költő vallomását: önfeléd odaadással! Ezért jegyeztük fel ezt a délelőtti a színház emlékeztető sikereinek listájára.

Az alig szétlebbentett bársonyfűgöny közén először Szemlér Ferenc lépett a rivalda elé; ő kezdte Arghezi idézését... aztán, a kitűnő színpad közepén váratlanul megjelent a negyven év előtti Arghezi!... Akik el-eljárunk a kolozsvári művészeti múzeumba, jól emlékszünk a minap elhunyt Camil Ressu mester „Az Otetelesanu kávéházban” című kompozíciójára. Nos, erről a képről ismerős számunkra, az a negyven éves Tudor Arghezi, aki most elénk állott az apja Űzenetét tolmácsoló Barutu Arghezi személyében. Hangjában, hanghordozásában is meglepő a hasonlóság S amikor Barutu Arghezi köré felsorakoztak az előadó művészek is, az ihletett várakozás csendjében, egy gombnyomásra megszólalt maga az Édesapa: a nyolcvankét éves Arghezi magnetofon-szalagon küldött négy verset kolozsvári olvasóinak...

Es ettől kezdve több mint két órán át el se hallgatott Arghezi a színpadon. Eppen az volt a nagyszerű, ahogyan tizenegy műfordító-költő versengéséből egyre teljesebben formálódott ki előttünk, hallgatók előtt, Arghezi művészi portréja — magyarául. A régi Korunk lapjairól kerültek elő Salamon Ernő és Korvin Sándor fordításai, azután sorra szólaltak meg az Áprily Lajos, Dsida Jenő, Franyó Zoltán, Szemlér Ferenc és a Kányádi Sándor tolmácsolta versek, és nem hiányoztak a magyarországi fordítók, Illyés Gyula, Jékely Zoltán, Simon István és Nagy László művei sem. Két órán át szövegezte Arghezi — új közönségét új szavakkal; s az „illő igék” történelmi jelentőségét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy átültetve sem váltak súlytalanná vagy esetlegessé. Arghezi lázadása a tegnapi, tegnapelőtti embertelenség ellen, urat, bojár, királyt, fasisztát ölé mérge, tragikus mélységek között átvezető útkeresése — és végül diadalmas lelki felszabadulása a népe politikai, gazdasági felszabadulását követő években — ezen a dantei ívelésű modern lírai életúton lélegzetvisszafogva követte a költőt és tolmácsolót a vasárnap délelőtti zsűfolt terem.

Ezért vált sokkal jelentősebbé ez a rendezvény, mint a többi átlagos irodalmi matiné. Az Irodalmi Színpad első bemutatója művészi, politikai tetté nemesedett a rendezők és az előadók igyekezte nyomán.

Sőt, azt mondhatjuk, hogy ez az Arghezi-bemutató egészében szebb és hatásosabb volt, mint egyes rész-

leteiben — ez pedig nagy dolog. Sokszor előfordul ugyanis, hogy irodalmi előadások alkalmi, megrendezettlen találkozók jellegét öltik; sokszor megelégedünk arról, hogy az irodalmi matinének éppen olyan „mise en scène”-je kell hogy legyen, mint bármilyen színjátéknak, ahol az előadók mozgását, a színpad berendezését, világítását, szóval az egész színpadot meg, hanem rendezői koncepció és munka. Nos, a Páll Árpád által összeállított műsor, Senkálkyzy Endre tartásos rendezése és Cs. Erdős Tibor ízléses színpadképe az Irodalmi Színpad idei első előadását önmagában is műalkotássá emelte. Ritmusa, kerete, szerkezete, színe, atmoszférája volt ennek az Arghezi-bemutatónak. És ez nem formáság; minél szervezettebb, rendezettebb egy irodalmi előadás, annál könnyebben jut el a hallgatókhoz magának az irodalmi alkotásnak az üzenete.

Persze, ennek az üzenetnek a versek anyagából való kibontása elsősorban az előadó-művészek feladata. Köztudomású, hogy a jó színpad nem mindig jó versmondó. Arghezi negyven versét a kolozsvári színház húsz művésze adta elő. Volt, akinél fájdalmasan tapasztaltuk újra a dikció elégtelenségét: szótagokat, félszavakat, néha fél sorokat nyelt el, tett érthetlenné egy-egy gyengén beszéző színes. Mások viszont szépen, tagoltan, érthetően és értelmesen mondták a verset, de nem tudták mindig feltörni a szó burkát, s a felületen maradtak:

nem visszhangzott bennük eléggé a vers, érzelmileg nem volt elég tartalma előadásuknak. Ismét mások többé-kevésbé megjátszották a verszöveget, mímeltek, erőltették az átélést, de a teatralitás a versmondásnál se terem izletes gyümölcsöket.

Újra megbizonyosodtunk tehát arról, hogy a vers lényegét azok a színészek közelítik meg legjobban, akik a legmélyebben azonosulnak a költővel magával, s minden külsőség nélkül, a legegyszerűbben és a legegyszerűbben tükrözik a lírai hős belső világát. Ez alkalommal pedig a Balogh Éva, Orosz Lujza és László Gerő versmondása példázta legszébben ennek a művészi követelménynek a valóra váltását, bár az előadók valamennyien nagy igyekezzel szolgálták Arghezi költészetét.

És együtt, mint versmondó együttes, többet nyújtottak az utóbbi években hallott hasonló kolozsvári irodalmi matinék előadójánál. Ezért javasoljuk, hogy tartsa a színház állandó játékkendjén az Irodalmi Színpadnak ezt az első műsorát. Igaz, a kevesebb — több lenne ez alkalommal is; ne tartson két órát, tartson csak másfél órát ez a műsor. Ezt azonban ismételjék meg kolozsvári középiskolások előtt, és induljanak el vele Nagyváradra meg Marosvásárhelyre, Dérsre meg Enyedre, vagy vigyék magukkal a bukaresti vendégszereplésre is, május folyamán.

Biztatóan, szépen nyitott a versmondók kolozsvári Irodalmi Színpad. Induljon most már újra: legyen költészet, minél több új költészetet az új építő embereknek, szerte az országba.

MAROSI PÉTER

ÜZENET

Kedves Közönség!

Mindenekelőtt elnézésüket kérem távolmaradásomért.

Jelenlegi egészségi állapotom akadályoz abban, hogy útra keljek, engedelmükkel azonban, szívem szerint Önök között vagyok most én is. Fiam viszi a szívemet, tegye a magáé mellé, hiszen megtanulta ő is apja mesterségét: szavakat szór a szélbe, jeleket vet papírra, s reméljük, az ő igéi szebben sikerednek.

Először is megköszönöm tehát az Önök türelmét, hogy eljöttek erre a szó-parádéra. Az olvasott szó kedvesebb, mint az élő beszéd. A könyvet ugyanis mindjárt becsukod és félretesz, mihelyt untatni kezd, a felolvasást viszont pusztá udvariasságból is végig kell hallgatnod.

Látják, komoly okom van az aggodalomra; attól tartok, hogy a Magyar Színház elrontotta egyik vasárnapukati írásaim bemutatásával.

Mégis, őszinte elismeréssel mondok köszönetet a színház igazgatóságának nem azért, mert értékeli műveimet, amelyeket szerzőjük nem tart ki tudja milyen nagyra, hanem azért, mert ez alkalommal is szárnra kelhet a költészet, kibontakozhatnak nemes érzelmeink.

S hogy mégse maradjak egészen távol, elküldöm Önökhöz hangomat — dobozba zárva —, hadd tolmácsoljon négy rövid verset.

Sajnálom, hogy lélekbeli találkozásunk az Önök szép városában egyelőre ilyen rövidre lehet csak szabva, s kívánom Önöknek, kedves kolozsváriak, hogy fiatalos életük legyen mindig tele nagy jókedvvel és sok-sok költéssel.

TUDOR ARGHEZI

Regény vagy bedekker?

Az ifjúság mindenkor kedves olvasmánya az útirajz. Romantikus exotikum-keresése, megismerés-vágya talál kielégítésre, világot bekalandozó képzelete kap tárgyi alapot az útirajzokban. E megismerés-vágy teremtette lehetőségeket használja fel Marton Lili, amikor egy, a Szovjetunióban tett társaskirándulás élményeit a gyermekek számára megközelíthető formában, kissé regényesítőve nyújtja át fiatal olvasóinak, a *Négy város meg egy kisfiú* című új könyvében.*

Kedves régi ismerősünk, Randt Péter, a *rossz fiú* egyeslelkű, sokat szenvedett, rakoncátlan Petákja áll a történet középpontjában. Egy iskolai „Aki tud, az nyer” versenyen elnyerte az első díjat, egy szovjetunióbeli társasutazást, s íme, a vonaton találkozunk vele, Iasi-ba tart, ahol csatlakoznia kell a kirándulás többi — felnőtt — résztvevőjéhez. Eleinte mindenkinek bajt és fejtörést okoz, egy ilyen kisfiúra nem számítotok; szoba- és fülkétársát, Balog Zoltánt, a morózus öreg történelem-professzort idegesíti folytonos szaladgálása, sürgés-forrása, egy ízben le is marad az expresszről, de mire Kijevbe érnek, ő leszáll a kiránduló társaság dédelgetett kedvence, s lassacskán Balog Zoltánnal is barátságba keveredik. Kijevben megnezik a város nevezetességeit, s a könyv fiatal olvasója rendre megismerkedhet a fényűző Ukrajna szállodával, Kijev történelmével, Merkurov Lenin-szobrával, a Dnyeperral, a Szofia katedrálissal, a város megannyi nevezettségével. Azután egy TU-104-es repülőgépen Leningrádba utaznak, majd Rigába, ahol lett gyerekekkel köt barátságot, végül Moszkvába érkeznek, ahol személyesen is megismerkedik Pjotr Fominnal, régi levelező-pajtásával.

* Marton Lili, *Négy város meg egy kisfiú*. Ifjúsági Könyvkiadó, Bukarest.

S közben mindenütt leírások, adatok, valóságos kommentált, vékony cselekményszálal egybebegyűjtött bedekker gyermekek számára.

Kitűnő ötletre épülő érdekes, hasznos gyermek-olvasmány Marton Lili könyve. Első — de folytatásra, követségére méltó — ilyenzerű könyvünk. Hiszen a gyermekeket nemcsak Amundsen, Cooc vagy Piccard professzor útkalendari érdeklik, nemcsak a földrajzi felfedezések, hanem az ismert országok újralfedezése is — különösen gyermekek által. Mert ez az, ami a leginkább hozzájuk tudja kapcsolni, élővé és konkrétan távolossá tenni az olvasmányt. Egy gyermek-főhős szerepeltetése, a könyvön végigvezető (bár halvány) cselekmény, az, hogy igyekszik a dolgokat Petákkal elmondani, bemutatni — mindez lehetővé teszi a gyermek-olvasó számára, ha nem is az élmények újraképzését, de legalább az óriási adathalmazt asszimilálását. A könyv nem akar újat mondani a Szovjetunióról, a szovjet emberek — és jelen esetben gyerekek — életéről az eddig megjelent első útijegyzetekhez képest, de a mesélőből kinőtt legfiatalabb olvasók számára ez az első gyermek-főhős élményeit bemutató útirajz.

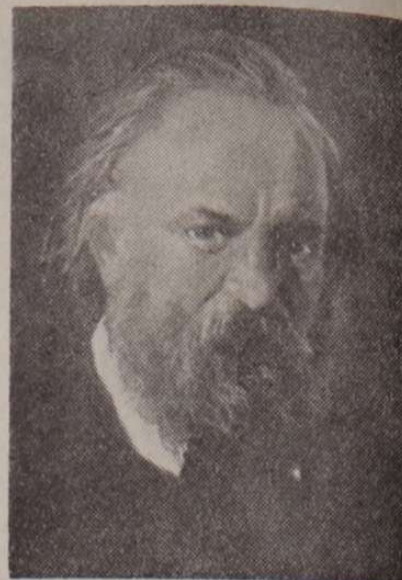
Sajnos, a jó ötlet ennél többet önmagában nem nyújthatott, írójá viszont mást nem adott hozzá. Önmagát mindenütt Petákkal helyettesítette, saját élményeit Petáknak tulajdonította, egy kis gyermek ámuldozással körítette, s így Peták a *Négy város meg egy kisfiú* első, bevezető fejezeteinek (és a *rossz fiúnak*) felnőttkódú, felnőttet játszó gyermekéből a tulajdonképpeni útirajzban gyermeket játszó, pontosabban gyermeket mímelő felnőtté vált. És az egész könyvet — a gyermekek számára talán észre nem vehetően, de semmi esetre sem hatástalanul — mesterkélte, csinált-

tá teszi. Marton Lili nem tudta a gyermek szemével, gondolat- és érzésvilágával érzékelni, befogadni és megjeleníteni a kirándulás élményeit, és ezért kénytelen volt a felületen maradni, végső soron felületessé válni. A felnőtt ember élményeit írja le a könyv javarészeiben, de szükségszerűen leegyszerűsítve, tehát primitívizálva, holott a gyermeki látásmód, a gyermeki benyomások nem egyszerűbbek, hanem mások, mint a felnőtté. Csak egy-egy jelenetben igazán gyermek Peták (amikor kitakarítja az öreg professzor cipőjét, amikor megkóstolja a Finn-öböl vizét, hogy csakugyan édes-e, amikor titokzatoskodva megmutatja a professzornak Nagy Pétert, egyszerűen két példányban stb.), azokban a jelenetekben, ahol a gyermek lelkivilágát jól ismerő Marton Lili „megereszti” a tollát, regényt ír. S kár, hogy az ilyen jelenetek után ismét felveszi a bedekker-hangot, és — ismét hangszólózik, a gyermek-olvasó számára hasznosan és talán észrevétlenül, de művésziellenül — az idegenvezető szokványos hangján folytatja a felsorolást. Így csak a tárgyi valóság bemutatása marad meg olvasójában, az élmény heve nélkül, mely azt hosszú-hosszú időre emlékeztetéssé tehetné volna. S bár kellett ez a könyv — akár ebben a formában is —, Marton Lili előző gyermekregényeihez képest visszalépés: a gyermeki szemlélet hű tükrözésében, a gyermeki lelkivilág ábrázolásában, s éppen ezért a könyv adta alaphelyzet lehetőségeinél kevesebbet nyújt.

BARÓTI PÁL

„A túlsó partról”

N. GE

HERZEN

Ebben a felfogásban isten számára semmi hely nem maradt, harcos ateizmusa materialista álláspontjának következménye. A vallásról alkotott nézeteiben meghaladta legtöbb kortársát, és nagy érdeme, hogy a polgári ateizmus látókörét kiterjesztette a vallás társadalmi gyökere felismerésének küszöbéig. A vallás zablá — fejtegette — a tömegek fékentangására, spanyolfal, amely eltakarja elől a földi dolgokat, és az ég felé irányítja a tekintetet. Persze, a vallás osztálygyökereit nem tudhatta feltárni, és a felvilágosításban látta az ateizmus legfőbb fegyverét.

Materializmusa rokon a feuerbachi filozófiával, de meghaladja azt a dialektika jelentőségének felismerésében, a materializmus és a dialektika összekapcsolásáért kifejtett erőfeszítésben.

Herzen a hegeli dialektikában a forradalmi demokratikus átalakulások igazolását kereste. Közismert megállapítása, hogy a dialektika a „forradalom algebraja”, hiszen „Az elmúlthoz való ragaszkodás zavarja a jelent... A történelem mindvégig egy párthoz, a mozgás pártjához tartozik”.

Az ellentétek harcát egyetemesnek tekintette, s többek közt arra a roppant gyakorlati megállapításra jutott, hogy gyűlölni kell mindazt, ami akadályozza a haladást.

Gyűlölet és harc volt egész élete, s mégis sorainak dandárjából optimizmus árad. Álláspontja nem a terméketlenség, hanem a jövőendő téglának formálása, ezért tanultak iskolájában kortársai, de utódai is.

Életéről sokat is tudunk, megkeveset is. Sokat, mert művében élt, keveset, mert művéért élt, újat nem események jelzik, hanem megújuló gondolatai, haladása az illúzióktól — amelyeket végleg levettől — sohasem tudott — a realitás felé, a liberalizmustól a demokrácia, a forradalom felé.

1812-ben született, 1870-ben halt meg. Egy nagy század forrongó évtizedeit, a XIX. század közepét harcolta át a toll fegyverével. Írásai: *Dilettantizmus a tudományban* (cikkek, 1842–43), *Levelek a természet tanulmányozásáról* (1844–45), *Levelek az ellenfélhez* (1864), stb. — az orosz filozófia klasszikusává avatják.

Egyetemi éve (Moszkva, 1829–33) után, 1834-ben letartóztatták és — „a társadalomra nézve veszélyes, vakmerő szabadgondolkodással” vádolták. A vádban potenciálisan benne volt a cári önkényuralom önkéntelen önkritikája is. „Vakmerő szabadgondolkodás” szól a vád, vagyis vakmerőség szabadon gondolkodni, vagyis gondolkodni vakmerőség, mert társadalmi veszély. Ilyen stupid vádat csak olyan önkényuralmi rendszer emelhetett, amely már a gondolatot is fél, a cselekedet előfojtását a fogalmaknál kezd, s ügyvált szeretné elpusztítani az eszméket. Az embernek önkéntelenül is eszébe jut: Oppenheimer amerikai atomfizikus, akit 1954-ben azért ítéltek el egy bizottság, mert nem „lelkese-dett” a hidrogénbombáért, noha nem tagadta meg részvételét annak előállításában. Vagyis érzelmeit büntették. Százttíz évvel Herzen elítéltetése után. Az emberek változnak, a kor változik, de a kizsákmányoló osztályuralma sötét marad és ostoba.

1847-ben külföldre emigrál, ahol megteremtí — Ogarjovval együtt — a szabad orosz szó első orgánumát, a *Polnarnaja Zvezdat* (1853), majd a *Kolokolt* (1857). Lapjait becsempézik Oroszországba, cikkein nevelődik a forradalmi ifjúság.

Enciklopédikus műveltsége alkalmasá tette a feudalizmus-cárizmus elleni sokoldalú agitáció megszervezésére. Írt filozófiai értekezést és regény, foglalkozott a természetudományokkal és a művészettel, de mindennek előtti politikai volt, aki kiapadhatatlan invencióval támadta az akkori fennálló társadalmi rendet. Ez legfőbb érdeme, a materializmus és a dialektika egyesítésének kísérlete pedig a legfontosabb eredménye.

BRETTOR GYÖRGY